

його доглядом. В свою чергу, до майнових відносимо: також побутові умови, тому що, якщо опікун їх буде покращувати, то на це потрібно певних матеріальних затрат, а також затрати на лікування. Якщо опікуна було призначено над фізичною особою, яка в судовому порядку визнана недієздатною, то, в першу чергу, він зобов'язаний піклуватися про забезпечення цієї особи необхідними ліками та медичним доглядом, створювати належні умови життя. Таке утримання здійснюється за рахунок різноманітних виплат, належних підопічній особі (пенсій, цільових допомог, аліментів, коштів, отриманих як відшкодування у зв'язку із втраченою годувальника, інших надходжень від належного їй майна тощо). У випадку якщо цих сум недостатньо для покриття усіх необхідних витрат, вони можуть бути відшкодовані з іншого майна, яке належить підопічній особі, з дозволу органу опіки та піклування.

Опікун повинен здійснювати такий догляд, який унеможливить порушення підопічним прав та інтересів інших осіб. Оскільки у разі порушення підопічним прав та інтересів інших осіб відшкодування шкоди покладається на опікуна, якщо він не зможе довести, що таке порушення сталося не з його вини (ст. 1178 ЦК), недієздатною фізичною особою (ст. 1184 ЦК). Обов'язок опікуна відшкодувати шкоду, завдану недієздатною фізичною особою, не припиняється в разі поновлення цивільної дієздатності (ст. 1184 ЦК).

Новохатська Я. В., доцент кафедри цивільного права №1 НЮУ ім. Я. Мудрого, кандидат юридичних наук

СТАНОВЛЕННЯ СІМЕЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Законодавство сучасної України, що регулює майнові відносини подружжя, являє собою результат багаторічного досвіду правового регулювання майнових відносин у сім'ї. Протягом багатьох століть склалися певні поняття про справедливість, істину та мораль і на їх основі формувалися своєрідні правила поведінки — звичаї, що розвилися згодом у звичаєве право. Тривалий період часу порядок і умови укладення й розірвання шлюбу, а також відносини, що випливають зі шлюбу, в тому

числі майнові відносини подружжя, регулювалися нормами звичаєвого права, чинним князівським законодавством, а після введення християнства на Русі — і церковними статутами.

Пізніше з'явилися писані закони щодо шлюбу і сім'ї. Вони були закріплені в законодавстві тих держав, які поневолювали Україну (наприклад, у Литовському статуті, Магдебурзькому праві в містах, законодавствах Речі Посполитої, Угорського королівства, Російської держави, Австрійської імперії тощо). Однак основним регулятором сімейних відносин залишилося колишнє звичаєве право — неписані народні традиційні норми, з якими в багатьох випадках змушені були рахуватися і церква, і державні правові установи. В народному середовищі весь комплекс сімейних відносин регулювався звичаєвими правовими нормами. Незважаючи на загальний вплив церкви, правові традиції на землях України протягом сторіч визначали основи шлюбно-сімейних відносин, функції, особисте і майнове становище членів сім'ї, порядок спілкування тощо.

При цьому входження окремих частин території сучасної України поперемінно в різні держави, а також етнічна розмаїтість населення, що історично проживало на цій території, часто ставали причиною істотного розходження звичаєво-правових норм, що регулювали аналогічні аспекти майнових відносин подружжя. Немаловажним чинником неоднорідності зазначених норм був значний вплив на процес їхнього формування норм давньоруського, римського, німецького і польсько-литовського походження.

Норми звичаєвого права були настільки достатніми й авторитетними, що не втратили свого функціонального значення ні після приєднання частини території сучасної України (тодішньої Гетьманщини) до Московської держави, ні навіть із введенням у дію в 1840–1842 рр. Зводу законів Російської імперії. До порушників норм звичаєвого права застосовувалися примусові заходи, судам було дозволено дотримуватися звичаєвих правил для вирішення на їхній основі майнових спорів подружжя. Звичаєві норми, що регулювали майнові сторони подружніх відносин, не були витиснуті із системи права, що діяло тоді, аж до радянського періоду.

З 1840–1842 рр. офіційно на території України вводиться в дію Звід законів Російської імперії. Найбільший інтерес становить той факт, що в Зводі законів прямо закріплюється принцип роздільності подружнього майна. Відмінною рисою цього нововведення було те, що заміжня жінка

наділялася правомочностями власника в повному обсязі, тобто вона могла самостійно і управляти, і розпоряджатися приналежним їй майном. Разом з тим слід відзначити, що цими правами широко користувалися в основному жінки, що належали до заможних кіл населення. Що стосується інших шарів населення, то, зокрема, у селянському середовищі права подружжя по володінню, користуванню і розпорядженню майном продовжували визначатися переважно нормами звичаєвого права.

Загалом правовому регулюванню майнових відносин подружжя в до-
радянський період було притаманне наступне:

держава не втручалася в регулювання внутрішньосімейних і, зокрема, майнових відносин подружжя; вони регулювалися нормами звичаєвого права, традиціями народів, що проживали на території сучасної України, і не одержали достатньої регламентації в писаному законодавстві аж до радянського періоду;

існувала розмаїтість правового регулювання подружніх майнових відносин у тих самих історичних періодах залежно від стану, віросповідання, майнового становища осіб, що входили до подружнього союзу;

при досить жорсткій особистій підпорядкованості владі чоловіка у майнових питаннях правове становище жінки характеризувалося відносною економічною незалежністю і значним ступенем самостійності: спільним майном, придбаним протягом подружнього життя, управляв чоловік, однак своїм роздільним майном жінка управляла і розпоряджалася самостійно.

Значним етапом у розвитку правового регулювання майнових відносин подружжя став радянський період. Аналізу цього етапу було присвячено чимало наукових праць таких учених, як Є. М. Ворожейкін, К. О. Граве, Н. М. Єршова, Г. К. Матвеев, В. Ф. Маслов, В. О. Рясенцев та ін. Для радянського періоду було характерним таке:

- повне заперечення правових форм регулювання майнових відносин подружжя, що склалися в дореволюційній Росії, оскільки, як підкреслювали ідейні керівники революції, радянська влада перша і єдина у світі знищила цілком усі старі буржуазні лицемірні закони у сфері шлюбного права;

- формування жорсткої однакової системи правового регулювання сімейних відносин і в першу чергу майнових відносин подружжя;

- суворо імперативне регулювання майнових відносин подружжя, заперечення якої б то ні було договірної ініціативи з їх боку у визначенні правового режиму свого майна;

- акцент на трудовому характері спільної сумісної власності подружжя; закріплення на законодавчому рівні ідеї, відповідно до якої необхідною умовою визнання майна подружжя таким, що належить їм на праві спільної сумісної власності, є одержання його з трудових джерел, а точніше, придбання майна спільною суспільно корисною працею подружжя;

- жорстке обмеження кількості і складу майна, що належить подружжю на праві власності, предметами споживання, використовуваними виключно на потреби самого власника і членів його сім'ї.

У радянській державі в аспекті регулювання подружніх відносин було поставлено такі цілі: звільнити жінку з-під влади чоловіка в сім'ї і від якої б то ні було економічної залежності від нього. Тому відносини між чоловіком і дружиною будуються на якісно новій основі, а саме принципів рівності подружжя.

Спочатку, а точніше в Кодексі законів про акти громадянського стану, про сім'ю та опіку УСРР 1919 р. зберігається принцип роздільності майна подружжя, хоча і для створення кардинально іншої моделі подружніх відносин. Однак через якийсь час він відкидається як далекий новому економічному ладу і нездатний захистити майнові права заміжніх жінок. На зміну йому в Кодексі законів про сім'ю, опіку, шлюб і акти громадянського стану УРСР 1926 р. вводиться принцип спільності подружнього майна, нажитого за час шлюбу, як більш придатний для досягнення зазначених цілей. Разом з тим слід відмітити, що фактично це нововведення не забезпечувало належною мірою майнові інтереси обох сторін у шлюбі, оскільки спільність майна сама по собі ще не припускає рівності прав подружжя на це майно. Принцип рівності часток подружжя в праві на нажите за час шлюбу майно, що впливає із ідеї рівнозначності внеску кожного з них, був закріплений набагато пізніше — Кодексом про шлюб та сім'ю УРСР 1969 р.

Умови формування ринкової економіки, різноманітність форм подарювання зумовили значні зміни в сфері майнових відносин подружжя. Зміни економічного характеру (насамперед поява нових об'єктів права приватної власності, що не вичерпуються предметами споживчого призначення), ідеологічного характеру (зміна морально-етичних уявлень про шлюб і сім'ю), а також соціального характеру (нестабільність шлюбу, значне поширення фактичних шлюбів) вимагали вироблення нових правових розпоряджень, спрямованих на впорядкування правового регулювання майнових відносин подружжя і сімейних відносин у цілому.

Підсумком реформи сімейного законодавства стало прийняття Сімейного кодексу України 2002 р.

Незважаючи на те, що Україна за останні десятиліття пройшла різні етапи розвитку, можна вважати, що введений в Кодексі законів про сім'ю, опіку, шлюб і акти громадянського стану УРСР 1926 р. режим спільності подружнього майна став визначальним і не піддався яким-небудь істотним змінам. Принцип спільності подружнього майна як основоположний одержав своє закріплення й у Сімейному кодексі України 2002 р. (ст. 60).

Печений О. П., доцент кафедри громадянського права №1 НЮУ ім. Я. Мудрого, кандидат юридичних наук

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ДЕЙСТВИЯ НАСЛЕДСТВЕННОГО ЗАКОНА В ПРОСТРАНСТВЕ

В условиях военно-политической нестабильности в составе Украины появились территории достаточно значительные по площади, населенности, другим критериям, но на которых не может быть обеспечено в полной мере действие законодательства Украины. В первую очередь это временно оккупированные территории АРК, г. Севастополя и отдельные районы Донецкой и Луганской областей.

В отношении АРК, г. Севастополя действует Закон Украины «Об обеспечении прав и свобод граждан на временно оккупированной территории Украины», который в силу предпосылок, обстоятельств принятия, и по содержанию, имеет существенное сходство с Законом Грузии от 23.10.2008 г. «Об оккупированных территориях», целью которого является определение статуса территорий, оккупированных в результате военной агрессии Российской Федерации, установление особого правового режима на этих территориях.

В соответствии со статьями 1, 3 Закона Украины АРК и г. Севастополь признаны временно оккупированной территорией Украины, на которую распространяется действие Конституции и законов Украины.

Для сферы частного-правового регулирования и наследственного права существенное значение имеют положения ст. 9 Закона, в соответствии с которой какие-либо органы, их должностные и служебные лица на вре-